

Biserica de
lemn din
localitatea
clujeană
Aghireșu,

Consuela
Bendea,
consultant artistic
CJCPCT Cluj

patronată de Sfântul Nicolae, este un valoros exemplu de arhitectură monumentală populară, înscris pe Lista Monumentelor Istorice (CJ-II-m-B-07510). Edificiul iese în evidență printr-unul din cele mai impunătoare turnuri clopotniță, pentru ca pășind în interior, să dezvăluie o pictură deosebită ce convinge pe oricine să zăbovească îndelung în fața fiecărei scene.

Istoricul

Edificiul a fost înălțat în satul Văleni, astăzi în comuna Călățele, în 1780, conform inscripției rămase pe peretele sudic al naosului. Imediat după aceea, sătenii de acolo cheamă un pictor muralist să înfrumusețeze interiorul, unii cercetători atribuindu-i acest demers artistic pictorului preot Ursu Broina din satul sălăjean Stoboru. În 1931, comunitatea românească din Văleni vinde biserica celor din Aghireșu, întrucât își ridicase biserică de zid și nu mai avea trebuință de cea de lemn. Pe bârnele laturii de sud, au rămas încrustate urmele strămutării lăcașului, meșterii numerotându-le pentru a le reasambla corect.

Arhitectura

Edificiul este construit din bârne de brad îmbinate în cheotoare dreaptă și coadă de rândunică, pe o bază înaltă de piatră, având un plan clasic cu pronaos și naos înscrise într-un dreptunghi, la care se adaugă altarul poligonal decroșat. Acesta din urmă prezintă particularitatea unui unghi ascuțit în ax, ceea ce face ca exemplul de aici să se numere printre cele 10 monumente istorice din lemn clujene care au acest element specific. Liniile elansate ale acoperișului și lipsa pridvorului sunt alte două detalii care definesc arhitectura acestei biserici.

Clopotnița bisericii de lemn din Aghireșu, dominând întregul ansamblu arhitectonic, este un adevărat reper între turnurile bisericilor de lemn clujene, prin cele câteva aspecte care o individualizează: galeria deschisă ieșită în rezalit, având câte trei arcade semicirculare pe fiecare latură, decorul sculptat la capetele scândurilor parapetului galeriei și coiful octogonal, flancat de 4 turnulețe tip fială. Turla este susținută pe grinzile pronaosului cu tavan, în rest sistemul interior de acoperire fiind cel clasic.

Lăcașul a primit un decorul sculptat discret. Astfel, meșterii au marcat ancadramentul intrării prin câteva vrejuri vegetale, acoperite, din păcate, parțial de un ancadrament simplu, mai nou. Tot la exterior, elegante console cu volute sunt presărate sub poala acoperișului. În interior, marginea superioară a ușilor iconostasului a fost tăiată în forma unei acolade oferind un efect estetic, profil sculptat primind și bârnela ce susțin tavanul pronaosului.

Pictura

Biserica păstrează o parte din pictura murală, care a fost atribuită de unii cercetători precum Silvia Marin-Barutcieff, lui Ursu Broina. Acest pictor muralist, activ în a doua jumătate a celui de-al XVIII-lea veac în zona Huedinului și pe Valea Almașului, a realizat ansambluri de pictură la bisericile de lemn din Ticu Colonie (Tămașa în trecut) și Cubleșul sălăjean.

Întrucât inscripția aflată la Aghireșu în colțul de sud-est al naosului s-a deteriorat după lărgirea geamului, atribuirea picturii se poate face pe baza unor analogii stilistice cu alte ansambluri murale, fiind luate în considerare modul de redare a fizionomiilor și posturii personajelor și compararea inscripțiilor ce însoțesc

scenele religioase cu scrisul lui Broina păstrat în câteva documente.

Ansamblul mural s-a realizat într-o cromatică dominată de roșu, albastru și gri, prezentând scene religioase delimitate de bogate vrejuri florale și dezvăluind o înclinare a pictorului spre decorativ și detaliu. Din pictura sa ne privesc personaje cu ochii rotunzi și negri, cu pomeții roșii, ca și cum ar purta machiaj după moda vremii în rândul nobilimii, individualizate prin atitudini uneori teatrale și veșminte de inspirație occidentală.

Pictată pe bolta naosului, o coroană imperială este dovada atașamentului pictorului menționat în documente ca fiind și preot greco catolic, față de curtea vieneză căreia îi aduce astfel elogii. În aceeași categorie se înscrie și reprezentarea făcută de Broina, împăratului Iosif al II-lea, înfățișat în chip de arhanghel în pictura de la Ticu Colonie.

Câteva elemente care se numără printre preferințele sale sunt atenta redare a detaliilor de arhitectură care îmbogățesc diversele scene și pictarea unor animale care participă astfel la evenimentele biblice.

În ceea ce privește programul iconografic, în altar au fost ilustrate următoarele teme: Sfinți părinți pe pereți la

care observăm atenția acordată detaliilor veșmintelor și Sfânta Treime pe peretele estic într-un medalion decorat cu un motiv asemănător solzilor de pește. Pe bolta altarului, pictorul a optat pentru redarea într-un medalion a mamei cu chipul lui Iisus. Medalionul este înconjurat de îngeri și este circumscris unui cerc format din nori, oferind amploare întregii compoziții. O Punere în mormânt pe peretele nordic, la proscomidie, întregeste pictura altarului, dezvăluind note specifice picturii țărănești, cu personajele vii supradimensionate față de Hristul întins inert pe giulgiul alb.

Pe dosul iconostasului, în altar, muralistul a reprezentat scenele: Sacrificiul lui Avram și Pilda Mariei Egipteanca.

Bolta naosului, afectată parțial de infiltrații, este împodobită cu frize ale sfinților militari și mucenici în partea de jos, având deasupra scene din Ciclul Hristologic într-o dispunere iconografică tradițională.

Pe axul bolții, găsim clasicele reprezentări ale Maicii Domnului Orantă, Duhului Sfânt, Iisus Hristos Pantocrator și a Tatălui Cereșc în medalioane foarte decorative.

Peretele vestic al naosului ne atrage atenția prin scena Adam și Eva în Grădina Raiului, cele două personaje

biblice fiind înconjurate de animale pe care Broina Urs le-a ales pentru simbolica lor în iconografia creștină: lupul, iepurele, vulpea sau bufnița. În ambianța aceleiași grădini paradisiace ne mențin și pomii cu coroana rotundă și rod bogat ce se înalță din ghivece decorative pe bolta altarului și naosului.

În partea opusă, pictura bine conservată a tâmplei, are un decor abundent. Partea de jos a iconostasului a fost împodobită cu frumoase vrejuri vegetale și vase cu flori, simbol al pomului vieții. Deasupra registrului Deisis cu Apostolii, apare o amplă Răstignire, particularizată prin cele șase săbii înfipte simbolic în inima Maicii Domnului și prin numeroasele detalii de arhitectură ce formează fundalul. Sfânta Paraschiva este pictată direct pe peretele iconostasului la nord, într-un chenar asemeni unei icoane.

Pictura din pronaos este distrusă în mare măsură. Pe latura estică s-au scos bârne pentru ca femeile din pronaos să poată urmări mai bine slujba, astfel că din obișnuita Pildă a Fecioarelor au rămas doar capetele acestora.

Patrimoniul și starea de conservare

În patrimoniul bisericii se păstrează câteva valoroase icoane pe sticlă și lemn. Dintre toate se evidențiază cea pe lemn înfățișând pe Arhanghelul Mihail alături de Sfântul Nicolae. Lucrarea a fost atribuită lui Nechita Zugravul datorită degetelor prelungi, a siluetelor alungite, a decorului floral minuțios de pe veșminte și a romburilor care formează partea de jos a fundalului.

Alte trei icoane: Isus Pantocrator, Maica Domnului cu Pruncul și Sfântul Nicolae sunt realizate tot în secolul al XVIII-lea, nefiind încă atribuite. Zestrea lăcașului este completată cu două icoane pe sticlă de mari dimensiuni: Maica Domnului cu Pruncul și Arhanghelul Mihail, pictate în jurul anului 1800 în centrul de la Nicula, plus câteva vechi cruci pictate.

Așa cum menționam, strămutarea din 1931 a dus la distrugerea câtorva elemente din pictura murală, incluzând pierderea unei porțiuni din inscripția referitoare la pictarea interiorului și a fâșiilor de pânză dintre bârnela altarului.

În documente este menționată restaurarea condusă de Direcția Monumentelor Istorice în anii 1966-1967, când s-a realizat un perimetru de protecție de

aproximativ 200 mp împrejmuiți în jurul bisericii și ridicarea pe o bază înaltă. Mai târziu, exteriorul și o parte a pronaosului au fost tencuite pentru a proteja biserica de umezeală, iar pe acoperiș s-a pus folie de gudron. Din fericire, de atunci, s-au înlăturat aceste straturi nepotrivite, dar urmele tencuielii se mai văd și astăzi pe bârnele lăcașului. Șindrila a fost înlocuită acum câțiva ani și se prezintă în stare bună. Alte intervenții au fost schimbarea tavanului pronaosului și introducerea unei bârne noi deasupra porțiunii pereților verticali, ceea ce a dus la o înălțare a întregului spațiu interior și o întrerupere a stratului de pictură.

Aparținând Oficiului parohial Aghireșu unde slujește tânărul preot ortodox Alin Ciupeiu, biserica este folosită ocazional, pentru slujbele de înmormântare, de hram sau la sărbătorile importante.

Includerea într-un circuit turistic este necesară, având în vedere valoarea artistică a acestui monument istoric.